

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ. ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА. ІСТОРІЯ ОСВІТИ

УДК 378.011.3-05(477)(73)

DOI: 10.37026/520-6427-2020-102-2-3-7

Ірина ЗВАРИЧ,

доктор педагогічних наук,

старший науковий співробітник,

професор кафедри іноземної філології та перекладу

Київського національного торговельно-економічного університету

БУЛІНГ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ І США

У статті окреслено системний підхід як один із методів профілактики насильства та булінгу в закладах освіти. З'ясовано поняття «булінг», «кібербулінг», «кібермоббінг», «інтернет-моббінг». Висвітлено значимість і важливість притчі у вихованні молоді та застереженні її від насильства, що сприяє досягненню цілей і мети у профілактиці булінгу. Основну увагу зосереджено на зростанні агресивності у вихованців, що проявляється у різних реакціях: злість, підлість, образа, роздратування, схильність до фізичних дій, зокрема готовність вирішити проблеми та спірні питання за допомогою фізичної сили. Досліджено статистичні дані щодо прояву булінгу в закладах освіти України і США.

Ключові слова: булінг, системний підхід, притча, виховання молоді, заклад освіти, осмислення, освіта, розвиток, еволюція, рівень якості знань.

В статье описан системный подход как один из методов профилактики насилия и буллинга в учебных заведениях. Рассматриваются понятия «буллинг», «кибербуллинг», «кибермоббинг», «интернет-моббинг». Раскрывается значимость и важность притчи в воспитании молодежи и предостережении ее от насилия, что способствует достижению целей в профилактике буллинга. Особое внимание сосредоточено на росте агрессивности у воспитанников, что проявляется в различных реакциях: злость, подлость, обида, раздражение, склонность к физическим действиям, в частности готовность решить проблемы и спорные вопросы с помощью физической силы. Исследованы статистические данные относительно проявления буллинга в учебных заведениях Украины и США.

Ключевые слова: буллинг, системный подход, притча, воспитание молодежи, учебное заведение, осмысление, образование, развитие, эволюция, уровень знаний.

Globalization, changing learning technologies, the transition to a post-industrial information society, affirmation of the country's priorities has led to the development of the individual as the main indicator and key lever of modern

progress and the state development. The necessity for educational reform and the need for a radical modernization of educational institutions put forward the demand for society and the state to ensure the priority of the education and science development, which depend on the qualitative professional activity of teachers, their readiness for useful work, pedagogical competence, skills, awareness and improvement the process of education and learning technologies, including differentiated and problem-based learning, game and information technology training, credit-module technology self-directed learning to increase the learning process quality, as this is one of the important factors in improving the education quality and providing educational services. However, the systematic approach consumption is used in the prevention of violence and bullying at higher learning institutions.

The problem of bullying is widely discussed in Internet, newspapers, scientific journals, etc. It is gaining more and more topical importance in our country every year, since it has not been thoroughly studied both from the point of theoretical studies view and from practice view as well.

This article deals with a systematic approach as one of the violence prevention methods and bullying at learning institutions; the concepts of bullying, cyberbullying, including cybermobbing, internet mobbing are clarified; the role of increasing the students' aggression is focused on, which is manifested in various reactions: anger, meanness, insult, irritation, tendency to physical actions, in particular the willingness to solve problems and controversial issues with the help of physical force; the statistical bullying manifestation data at learning institutions of Ukraine and the US are investigated, the using of parables' role of contributing to the achievement of goals and objectives in the prevention of violence and bullying are highlighted, the bullying comparative analysis at educational institutions of Ukraine and the USA has been done.

Key words: bullying, systematic approach, parable, youth education, learning institutions, comprehension, education, development, evolution, knowledge quality level.

Постановка проблеми. Глобалізація, зміна технологій навчання, перехід до постіндустріального інформаційного суспільства, утвердження пріоритетів країни зумовили розвиток особистості як головного показника і ключового важеля сучасного прогресу і розвитку держави. Необхідність реформування освіти та потреба в радикальній модернізації закладів освіти висувають перед суспільством і державою вимогу забезпечити пріоритетність розвитку освіти і науки, які залежать від якісної професійної діяльності педагогів, їхньої готовності до корисної праці, педагогічної компетентності, майстерності, обізнаності, покращення і впровадження до навчального процесу сучасних технологій навчання, зокрема диференційованого та проблемного навчання, ігрових та інформаційних технологій, кредитно-модульної технології, особисто орієнтованого навчання, аби підвищити рівень якості навчального процесу, адже це – один із важливих чинників удосконалення якості освіти та забезпечення освітніх послуг. Натомість використання системного підходу, зокрема різноманітних навчальних матеріалів та технічного оснащення, сприяє ґрунтовному опануванню навчальної дисципліни, досягненню цілей та мети у профілактиці насильства та булінгу в закладах освіти.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблему булінгу та кібербулінгу розглядають як українські вчені, так і іноземні дослідники, зокрема: Л. Найдьонова, О. Беляєва, Г. Бичковська, Н. Бойцова, А. Веленко, Венг Дж (Wang J.), Ненсел Р. Тоня (Nansel R. Tonja), Інноватті Дж. Рональд (Iannotti J. Ronald), Дж. Салмен (G. Salman), А. Джеймес (A. James), Д. Сміс (D. Smith). Усі вони висвітлюють булінг, кібербулінг не тільки як глобальне і масове явище, а й новітню форму насильства, що передбачає жорстокі дії у вигляді утиску, дискримінації, цькування, дошкулання, бойкоту, приниження особистості з використанням сучасних засобів інформації, зокрема мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж. Учені приділяють увагу причинам виникнення булінгу та методам профілактики і подолання насильства. Однак поза увагою дослідників залишилося питання використання у бесідах притч із метою виховання молодих людей та застереження їх від проявів булінгу та насильства, зокрема психічного у вигляді утисків, дискримінації, дезінформації, псування особистих речей, фізичної розправи, цькування, свідомого жорстокого ставлення до особистості.

Мета дослідження – розглянути системний підхід як один із методів профілактики насильства та булінгу в закладах освіти; з'ясувати поняття «булінг», «кібербулінг», «кібермоббінг», «інтернет-моббінг»; висвітлити роль притч, що сприяє досягненню цілей і мети у вихованні молоді та застереженні її від насильства і булінгу; дослідити статистичні дані щодо прояву булінгу в закладах освіти України і США.

Виклад основного матеріалу. Проблема булінгу широко дискутується на сторінках інтернет-сайтів, газет, наукових журналів тощо. Вона щороку набирає все більшої актуальності як у світі загалом, так і в нашій країні зокрема, оскільки достеменно не вивчена як із позиції теоретичних досліджень, так і практичних. Саме тому з кожним роком у психологів з'являється все більше нових напрямків професійної діяльності щодо з'ясування причин того, чому діти виокремлюють у класі, групі осіб, над якими можна насміхатися і знущатися. У зв'язку з цим Л. А. Найдьонова зазначає, що останнім часом до психологів звертаються не тільки учні, а й учителі та батьки із питаннями типу: хтось постійно дзвонить та щось вимагає; призначають зустрічі та напрошуються на стосунки;

у чаті дуже багато образливого пишуть на адресу дитини або про інших дітей під час якоїсь гри; у соціальних мережах постійно хтось ставить безпідставні запитання та дошкуляє різноманітною негативною інформацією тощо [3]. Із появою більш новітніх засобів телекомунікації з'являються нові проблеми у спілкуванні, зокрема приниження, дошкульні запитання, агресивне ставлення один до одного у віртуальному середовищі, ігнорування реального, «живого» спілкування. І це цілком логічно, адже в реальному житті важливо слідкувати за реакцією співрозмовника, дивитись у вічі, бути ввічливим до оточуючих тощо.

Досліджуючи проблему булінгу, ми з'ясували, що цей термін був утворений від англійського слова *bull* (бик, бугай), яке в переносному значенні означає «велику, незграбну, галасливу людину, яка здатна до непередбачених дій, зокрема завзятого нападу». В українській мові близькими за змістом до цього поняття є дієслова: роз'ягрювати, задирати, знущатися, прискіпуватися, провокувати, дошкуляти, тероризувати, цькувати та ін. Таким чином, можемо зазначити, що *булінг* – це агресивна поведінка певної особи, зокрема й дитини, стосовно однолітків, один одного з метою приниження, залякування, знущання, що часто супроводжується фізичним насиллям, аби схилити особу до власних правил у школі, класі, колективі, групі.

Із розвитком новітніх технологій з'явилася нова форма агресії – кібербулінг, зокрема кібермоббінг, інтернет-моббінг, що передбачають, за Л. А. Найдьоновою, жорстокі дії з метою принизити людину, образити її, нашкодити їй, використовуючи інформаційно-комунікаційні засоби, як-от мобільні телефони, планшети, електронну пошту, соціальні мережі тощо [3]. Ми погоджуємося із думкою вченої, оскільки кібербулінг має на меті жорстокі, агресивні дії, наклеп серед молоді, зокрема підлітків. Вживаючи слово «кібербулінг», ми розуміємо під ним навмисні образи, погрози, дифамації і повідомлення іншим компрометуючих даних за допомогою сучасних засобів комунікації, як правило, протягом тривалого періоду часу.

«Кібермоббінг» (*CyberMobbing*) та «інтернет-моббінг» (*Internet-mobbing*) – це терміни, що прийшли до нас з англійської мови. Кібермоббінг передбачає систематичне, повторюване протягом тривалого часу цькування, образи, приниження гідності іншої людини через інформаційні засоби, повідомлення, зокрема в Інтернеті, за допомогою електронної пошти, програм для миттєвого обміну інформації (Instant Messenger, наприклад ICQ) у соціальних мережах, а також через розміщення непристойних відеоматеріалів на відеопорталах (YouTube, Facebook тощо) та їх розповсюдження за допомогою мобільного телефону (наприклад, у вигляді SMS-повідомлень або надокучливих дзвінків).

Типові дії, що здійснюються при моббінгу (цькуванні) та кібермоббінгу, – це поширення завідомо неправдивої інформації (чуток і пліток) про людину, глузування і провокації, прямі образи й залякування, соціальна ізоляція (бойкот і демонстративне ігнорування), що обмежують честь і гідність людини, заподіяння матеріальної чи фізичної шкоди. Осіб, які вчиняють означені хуліганські дії, називають «булли» або «моббери». Зазвичай вони діють анонімно, тобто жертва навіть уявити не може, звідки з'являються агресивні дії [7; 8].

Таким чином, можемо зазначити, що поняття «кібербулінг» та «кібермоббінг» є спорідненими, але у нашому дослідженні ми надаємо перевагу «булінгу», адже в українських закладах освіти саме він набирає широкого розмаху.

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) підрахував, що за 2017 рік чверть (24%) усіх дітей в Україні стали жертвами булінгу (цькування) в школах, при цьому 40% потерпілих нікому про це не розповідали. Крім того, в підлітковому віці цькувань зазнали більше третини учнів. За інформацією ЮНІСЕФ, минулого року 67% українських дітей були або жертвами, або кривдниками, або свідками булінгу. Чверть школярів безпосередньо зазнали цькувань, а 48% нікому про пережите не розповіли [5].

Упродовж 2018 року в українських закладах освіти було зафіксовано близько 109 тисяч звернень до психологів через цькування, зокрема за допомогою до фахівців зверталися не лише учні, а також їхні батьки та вчителі. Так, 39% з усіх звернень надходили від дітей, 29% – від учителів, 5% – від сторонніх людей, решта – від батьків [6].

Законодавство також не могло оминати цієї загальної проблеми. Зокрема, Уряд України відреагував на проблему насильства дітей, прийнявши Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», який набув чинності 19 січня 2019 року. Крім того, Закон України «Про освіту» (стаття 173) доповнено пунктом, яким передбачає, що булінг (цькування) – це діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та/або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого. У статті також зазначається, що булінг карається штрафом від 850 до 1700 гривень або громадськими роботами на строк від 20 до 40 годин. Норми штрафу посилюються (1700-3400 гривень або громадські роботи на строк від 40 до 60 годин), якщо булінг вчинено неодноразово протягом року. Якщо діти неповнолітні, батьки не звільняються від відповідальності, для них передбачені такі ж санкції [1].

Часто діти приховують свої вчинки і не коментують свої дії, адже вважають їх правильними стосовно інших осіб. Згадаймо хоча б байку «Вовк та Ягня» відомого письменника Леоніда Глібова, де є такі слова: *«На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим гнететься, а більший меншого кусає та ще і б'є – затим що сила є...»* [2].

Поведінку агресивного ставлення відображено і в притчі, над змістом якої пропонуємо замислитися:

Якось звичайна Чорна Ворона зайшла до ресторану, щоб пообідати, і раптом побачила, що за сусіднім столиком, у кутку, аби не привертати увагу присутніх, сидить Біла Ворона і щось жує. Чорна Ворона демонстративно підійшла до стійки бару, демонструючи присутнім тугенько набитий гаманець, і голосно вигукнула: «Офіціанте! Я купую їжу для всіх присутніх у цьому ресторані, крім Білої Ворони!». Офіціант узяв гроші, швиденько побіг на кухню і приніс усім присутнім, окрім Білої Ворони, замовлені страви. Проте Біла Ворона не відчувала себе приниженою і призначено, навпаки, вона величисто піднялася, подивилася на Чорну Ворону, приємно усміхнулася і голосно відповіла: «Дякую!». Це ще більше роздратувало Чорну Ворону. Вона знову знервовано підбігла до стійки бару і щодуху заволалила: «Офіціанте! Тепер я пригощаю всіх присутніх у ресторані, крім Білої Ворони, різними напоями!».

І знову Біла Ворона не лише не розсердилася і нітрохи не засмутилась, а стиха піднялася, привітно махнула головою і спокійно, але досить голосно відповіла: «Дякую!». Чорна Ворона, шаленіючи від гніву, нахилилася до бармена і дратівливо, з єхидною посмішкою запитала: «Щось не так із цією Білою Вороною? Я купила всім їжі та напоїв, а її – Білу Ворону – оминула. А вона щоразу мені дякую. Вона, напевно, не розуміє, що я її принижую і відверто ігнорую. Можливо, вона хвора?!». Офіціант щиро усміхнувся і відповів: «Ні, що Ви! Вона – господиня цього ресторану».

Притча навчає нас, що в жодному разі не варто принижувати і гніватися на когось, а якщо і виникають певні питання, то вирішувати їх слід розсудливо. Не варто сердитися, якщо відчуваєте, що ви праві; не варто сердитися, якщо – помиляєтеся, бо терпіння – це завжди винагорода і любов. Терпіння до оточуючих – це повага, терпіння до себе – це впевненість, терпіння до Бога – це віра. Кожне випробування – це шанс стати кращими, по-іншому переосмислити ситуацію, що склалася.

Оскільки Чорна Ворона була пихатою, неуважною, задрісною, вона не змогла стримати своїх емоцій, побачивши Білу Ворону, яка була трохи несхожою на інших. У повсякденному житті «білими воронами» зазвичай називають тих людей, які різко виділяються на тлі колективу своєю поведінкою, зовнішнім виглядом, життєвою позицією, а ще – думками, діями, неординарними методами і підходами до вирішення проблеми.

Так само і діти, які гарно вчаться, нестандартно мислять, потрапляють до кола «білих ворон», а як наслідок – їх починають принижувати і цькувати, знущатися і змушувати виконувати якісь дії задля чистих забаганок чи забави. Однак слід зауважити, що словосполучення «біла ворона» має і зворотний бік, адже потерпають від знущань і ті діти, які мають певні недоліки у спілкуванні, наприклад, заїкання, каліцтво тощо.

Варто навести приклад із життя Ніколаса Джеймса Вуйчича, або Ніка Вуйчича, ім'я якого віднедавна відоме чи не всьому світові. Цей мужній чоловік народився без кінцівок, але, не маючи ні рук, ні ніг, став не тільки мільйонером, а й щасливим чоловіком і чудовим батьком чотирьох дітей, а ще – прикладом для інших. Йому було надзвичайно важко серед однолітків. Нік навчався у звичайній школі, адже батько вважав, що син повинен жити нормальним життям і не хотів, щоб його жаліли. Хлопчик дуже страждав у житті, бо був «білою вороною»: над ним насміхалися й глузували в школі, через що він навіть хотів вчинити самогубство. Нік і сьогодні, ставши успішним, залишається «білою вороною», адже, крім фізичних вад, відрізняється від інших ще й тим, що є успішною особистістю. Він доклав чимало зусиль, щоб стати повноцінною і щасливою людиною: проводить тренінги і семінари по всьому світу, навчає людей жити і перемагати труднощі, зокрема знущання і цькування, розповідає, як не стати мішенню для булінгу. А ще він любить подорожувати, відвідав понад 60 країн, зокрема побував і в Україні, у Києві та Тернополі, бере активну участь у вихованні молоді, виступає з лекціями у закладах загальної середньої та вищої освіти. Крім того, Нік Вуйчич видав книгу «Життя без обмежень» (Life Without Limits: Inspiration for a Ridiculously Good Life), яка побачила світ у 2010 році, де описав приклади із власного життя, розповів, як боротися з труднощами і перемагати їх.

Отже, бути несхожим на інших – ще не означає бути приводом для сміху і глузування, тобто булінгу. Варто бути рішучим, наполегливим, цілеспрямованим, перетворивши власні недоліки на свою родзинку. Педагогам і батькам необхідно виховувати своїх дітей на прикладах із життя таких людей, як Нік Вуйчич, а ще – на пригчах, які навчають перемагати труднощі, відстоювати власну думку і не бути приводом для булінгу. Необхідно розмовляти з дітьми, пояснювати значення кожного слова, адже, як відомо, слово має могутню силу і надзвичайну вагу в житті кожного з нас.

У зв'язку з цим пропонуємо розглянемо притчу про значення однієї сніжинки та її могутню силу:

*Одного разу маленька синичка, сидючи на за-
сніженій гілці берези, запитала в дикого голуба:*

– Скільки важить одна сніжинка?

– Не більше, ніж нічого, – відповів їй голуб.

– Тоді я хочу розповісти тобі дуже цікаву історію, – вела далі синичка. – Одного разу я сиділа на ялиновій гілці. Почався снігопад. Легенькі сніжинки стиха опускалися на дерева. Я нарахувала 7435679 сніжинок, які опустилися на ялинову гілку. І коли остання сніжинка, що, як ти сказав, «важить не більше, ніж нічого», впала на неї, гілка тріснула.

Сказавши це, синичка знялася з гілки і полетіла, залишивши голуба у великій задумі.

Скільки важать наші слова? Ми, напевно, дуже рідко замислюємося над цим. Але замислитися варто, адже іноді наші слова, які, як нам здається, «важать не більше, ніж нічого», і вчинки, іноді непомітні для нас самих, лягають великою образою та болем на інших, особливо на наших дітей, адже вони надзвичайно вразливі. І під цим тягарем може зламатися кожна людина, а дитина й поготів. Тобто, завжди потрібно переосмислювати свої дії, бо, мабуть, усі ми хоча б один раз у житті, але завдали образи іншим, навіть не підозрюючи про це.

Насправді слова, з якими ми звертаємося до дітей, підлітків, дорослих, важать дуже багато: добрими і лагідними можна вселити надію на краще, підняти людині настрій, зробити її щасливою і впевненою, а злими і жорсткими – засмутити, образити, принизити, розтоптати надію і навіть спонукати до необдуманих учинків. Про це варто пам'ятати під час спілкування, особливо – під час конфлікту, щоб не зіпсувати стосунки назавжди. Необхідно діяти за принципом «золотого правила моралі» – стався до людей так, як хочеш, щоб вони ставилися до тебе!

Отже, варто ніколи не забувати про силу вимовленого слова, яке важить надзвичайно багато і залишає незворотний слід у будь-якій душі, нагадуючи інколи і про нестерпний біль. Саме про це – наша наступна притча:

Жив на світі один дуже запальний і нестриманий юнак. Від цього потерпав не лише він сам, а й страждали інші люди, на яких він виплескував свій гнів. Батькові було нестерпно дивитися на вчинки сина. Якось він підійшов до нього, вклав у його руки мішечок із цвяхами і сказав:

– Щоразу, коли ти не стримаєшся від гніву й образи когось, забий цвях у наш паркан.

Першого ж дня у паркані з'явилось декілька десятків цвяхів. Другого дня – ще більше. Через тиждень юнак навчився децю опановувати свій гнів і з кожним днем кількість забитих цвяхів поступово зменшувалася. Він зрозумів, що контролювати свій гнів набагато легше, ніж забивати цвяхи. Зрештою настав день, коли хлопець жодного разу не втратив

контроль над своїми емоціями, а отже, не забув у паркан жодного цвяха. Не тямлячись від радості, він розповів про це своєму батьку. Але батько замислився, а тоді сказав:

– Від сьогодні ти щодня, якщо тобі вдасться стримати свій гнів, зможеш витягати із паркану по одному цвяхові.

Час минав. Нарешті настав день, коли юнак повідомив батькові, що в парканові не залишилося жодного цвяха.

Тоді батько взяв сина за руку, підвів до огорожі і сказав:

– Ти непогано впорався, але бачиш, скільки в паркані залишилося дірок? Він вже ніколи не буде таким, як раніше. Коли говориш людині щось погане, у її серці залишається слід, схожий на ось цю дірку в паркані. І не важливо, скільки разів після цього ти вибачишся – слід від поганого слова однаково залишиться.

Отже, пам'ятаймо, що рани загоюються, а шрами залишаються і нагадують про той біль, що змусив людину страждати.

Говорячи про булінг, варто нагадати про те, як із ним ведеться боротьба у США, особливо з мобінгом та кібербулінгом. Лектор Ірина Наумець у зв'язку з цим зазначає, що на початку 90-х років минулого століття проблема булінгу у США виявилася надзвичайно важливою (від 40 % до 80 % дітей шкільного віку стали його жертвами), тому її вирішення вийшло за межі повноважень місцевої влади і перейшло до повноважень влади штату. Перший антибулінговий закон був прийнятий у штаті Джорджія. Поступово в усіх американських штатах були прийняті схожі закони, а останнім штатом, який підтримав цю ініціативу, стала у квітні 2015 року Монтана. Для того, щоб мати чітке уявлення про необхідність прийняття антибулінгового закону, у США впродовж 2005 – 2013 років було офіційно проведено статистичне дослідження проявів булінгу, результати якого можуть бути актуальними і для України, оскільки протягом 8 років загальна кількість випадків прояву булінгу зменшилася із 28,1 % у 2005 р. до 21,5 % у 2013 р. [4].

Статистика свідчить, що у школах США від булінгу потерпають понад 35 % учнів із поведінковими та емоційними розладами, 34 % – з аутизмом, 24 % – із порушеннями інтелектуального розвитку, 21% – з іншими порушеннями здоров'я, 19 % – зі специфічними труднощами у навчанні [7]. Ці категорії дітей найбільше піддаються залюкванню і цькуванню.

Висновки. Отже, щоб запобігти насильству, зокрема й булінгу, а також зростанню в дітей агресивності, що проявляється через злість, підлість, образи, роздратування, не варто ігнорувати спілкуванням з ними у будь-якому віці. Аби такі розмови були більш ефективними і плідними, не слід змушувати дитину до спілкування: робити це потрібно спокійно, невимушено, розглядаючи та аналізуючи притчі, приклади з реального життя. Необхідно намагатися стати для дітей другом, який за будь-яких обставин вислухає та підтримає. Довірливий діалог батьків із дитиною чи педагога з учнем допоможе їм відкритися для відвертої розмови. Будьмо терплячими, з'ясовуючи причину, що призвела до насильства, цькування і булінгу. У жодному разі не звинувачуймо вихованців у їхніх вчинках, передусім із великим терпінням варто ставитися до дітей-агресорів, не погрожуючи їм покаранням, адже їхні вчинки ніколи неможливо передбачити. Найкращий вихід із цієї ситуації – проконсультуватися з кваліфікованим фахівцем,

передусім психологом, адже агресія може свідчити про наявність у вихованців серйозних емоційних порушень.

Залишається тільки сподіватися, що нові механізми та підвищена увага суспільства до проблеми булінгу допоможе якщо не викоринити її зовсім, то принаймні звести до максимально можливого мінімуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. В Україні набув чинності закон про протидію боулінгу. – 2019. URL: <https://www.unian.ua/politics/10414296-v-ukrajini-nabuv-chinnosti-zakon-pro-protidiyu-bulingu.html> (дата звернення: 15.03.2020).

2. Глібов Л. Байка «Вовк та Ягня» / Л. Глібов // Вибрані твори. – К. : Веселка, 1977. – С. 31.

3. Найдьонова Л. А. Кібербулінг, або віртуальна агресія: способи розпізнання і захист дитини / Л. А. Найдьонова ; упоряд. В. О. Снігульська. – К. : Редакції загальнопедагогічних газет, 2014. – 96 с.

4. Наумець І. Булінг – найпоширеніший прояв дискримінації дитини. – 2020. URL: https://ipress.ua/articles/buling_naupshyrenishyu_proyav_dyskryminat-sii_dytny_159986.html (дата звернення: 20.03.2020).

5. ООН опублікував невтішну статистику булінгу в українських школах. – 2020. URL: <https://ua.news/ua/oon-opublikuvav-nevtishnu-statistiku-bulingu-v-ukrayinskih-shkolah/> (дата звернення: 12.03.2020).

6. Україна – в лідерах серед країн Європи, де поширений шкільний булінг. – 2018. URL: https://24tv.ua/health/ukrayina_v_liderah_sered_krayin_yevropi_de_poshireniy_shkilniy_buling_n1054828 (дата звернення: 10.03.2020).

7. Bullying in schools: self reported anxiety, depression, and self esteem in secondary school children. – 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/13528815_Bullying_in_schools_Self_reported_anxiety_depression_and_self_esteem_in_secondary_school_children (дата звернення: 15.03.2020).

8. Wang J., Nansel R. Tonja, Iannotti J. Ronald. Cyber and traditional bullying: differential Association with // Journal of Adolescent Health. – 2011. – V. 48 (№ 4). – P. 217–415.

Дата надходження до редакції: 19.05.2020 р.

УДК 378.035.91

DOI: 10.37026/2520-6427-2020-102-2-7-11

Борис САВЧУК,

доктор історичних наук,
професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика ДВНЗ «Прикарпатський університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ

Галина БІЛАВИЧ,

доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки початкової освіти ДВНЗ «Прикарпатський університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ

ФЕНОМЕН КОУЧИНГУ В ЗАРУБІЖНОМУ ДИСКУРСІ

У статті здійснено аналіз інтерпретацій коучингу, що впливають з доробку його провідних західних ідеологів (М. Аткинсон, Т. Голлвей, М. Дауні, К. Дуглас, А. Ківінська, Г. Кімсі-Хаус, Ф. Кліффорд, С. Кові, С. Маєвська, К. Пеп'як-Ковальська, Е. Парслоу, Т. Рає, М. Рей, Ф. Санда, С. Торпі, Л. Уїтворт, Дж. Уїтмор, Т. Чойс, Е. Швець та ін.). Визначено спільне та особливе у тлумаченні коучингу в західному та українському науковому дискурсі.

Ключові слова: коучинг, коуч, наставник, науковий дискурс, розвиток особистості.

В статті осуществлен анализ интерпретаций коучинга, вытекающих из наследия его ведущих западных идеологов (М. Аткинсон, Т. Голлвей, М. Дауни, К. Дуглас, А. Кивинска, Г. Кимси-Хаус, Ф. Клиффорд,

С. Кови, С. Маевская, К. Пепьяк-Ковальская, Е. Парслоу, Т. Рае, М. Рэй, Ф. Санда, С. Торпи, Л. Уитворт, Дж. Уитмор, Т. Чойс, Е. Швець и др.). Определены общие и специфические подходы толкования коучинга в западном и украинском научном дискурсе.

Ключевые слова: коучинг, коуч, наставник, научный дискурс, развитие личности.

The article analyzes coaching interpretations which result from the work of its leading Western ideologists (M. Atkinson, T. Gallway, M. Downey, K. Douglas, A. Kivinska, G. Kimsey-House, F. Clifford, S. Covey, S. Mayevska, K. Pepiak-Kowalska, E. Parslow, T. Rai, M. Ray, F. Sandal, S. Torpi, L. Whitworth, J. Whitmore, T. Choice, E. Schwetz, etc.). Their interpretations of coaching are summarized.